

Forrongások helyett szent csöndesség és békesség él a költő szívében, melynek áldott verése muzsikál felénk dalaikból. Színesek ezek, mint a virágterhes mező; üdék, mint a források vize; állatszón tiszták, mint a kristályüveg és naivan egyszerűek, mint a gyermeki lélek.

*

M ó r a az Alföld szülötte. Az egész ember töről metszett, síklakó magyar. Élete, magyar lelkének kialakulása és karaktere a síkon való lakás kétségtelen hatását mutatják. Szeme a szabad síkot látta mindig, nem volt szüksége képzelődésre. Tiszta, világos szemlélete, józan ítélete s biztos felfogása, érzelmi életének nyugodtsága, erős konzervatívizmusa, ragaszkodása a megszokotthoz, adják egységes képét önmagának és költészetének.

Jellegzetessége költészetének, hogy abból az erotikum teljesen száműzve van. A férfi-megkívánásoknak, a nő utáni kiméletlen vágyódásnak semmi nyoma bennük. A nőben nem látja meg és nem is keresi a „nőt”. Lehet, hogy ez lelkének, egyéniségének ösztönös adottsága, de lehet, hogy művészi tudatosságból fakad. M ó r a Ferenc a Szegedi Napló szerkesztőségében 1902-ben örökölte G á d o n y i Géza üresen hagyott íróasztalát. „E bűvös asztal marasztotta Szegeden — írja J u h á s z Gyula — és vitte lassan, de biztosan előre”. Kiskunfélegyháza utáni második hazáját, Szegedet szereti és dicséri M ó r a Ferenc. Hálás iránta. Az ő lelkét is megihlette Szeged levegője, a Tisza párázata, kanyargó folyása. Rabul ejtette a homok varázsa, az akácvirágok bódító illata. Áldott tanítómesterének, P ó s a Lajosnak, a nagybirodalmú dalkirálynak szíveporára ibolya-csokrul egy dalt helyezett, amely dal

Ott termett, ahol délibábos
Tükörbe néz a régi város.
Puszták ölen álomsziget,
A dús, a bús, a hű Szeged.

(Pósa Lajos sirjára, 1916.)

Mint költő a régebbi, a nemes vágású nemzedékből való. Nem keresett új utakat. Nem kísérletezett a modernkedés erőltetésével. Nem tűzött maga elé különleges célokat. Előkelően egyszerű tudott maradni, önmagához következetes, mélyen és rokonszenvesen becsületes ember s önzetlenül áldozni tudó lélek, akinek számára a költészet nem jelent mást, mint ünneplő lélekkel való imádkozást.

(Jánosszállás.)

Preszly Lóránd.

ÉSZT IRODALOM GYOMÁN.

Nem sokat tudunk róla. Az irodalomtörténet is szívesen vonja őket egy kalap alá a finnekkel, litvánokkal és lettekkel. Nyelvészeti studiumaink közben már többször bukkantunk rájuk s megtanultuk, hogy ők is a finn-ugor nyelvcsaládhoz tartoznak s ebben az értelemben nyelvrokomaink. Már csak azért sem lehet érdektelen az a hat kötet, mely Csekey István közreműködésével a gyomai K n e r Izidor jóvoltából látott napvilágot. Hat író, akikről eddig aligha hallottunk valamit s akik egytől-egyig megérdemlik, hogy kedvelt északi nagyságaink közé soroljuk őket. Mert rajtuk is érzik az a csalhatatlan északi íz, amit annyira szeretünk H a m s u n b a n, respektálunk S t r i n d b e r g b e n s csodálunk I b s e n b e n. Külön világ, másfajta emberekkel, erdőkkel, tengerrel, mo-

csarakkal; északi exotikum, mozdulatlanság, csönd, visszafojtott erő és szenvedély, — ez a levegője ezeknek az észti könyveknek is.

Maroknyi nép, alig egymillió. Évszázadokon át a balti németek s az oroszok uralma alatt nyögtek. Naiv irodalmuk talán ezeresztendős s igazi értéke már Herder, Goethe és Lessing figyelmét sem kerülte el. Herder a *Stimmen der Völker*-ben néhány dalukat közli is. Ügynevezett műirodalmuk tán százesztendős sincs. S mégis van ezekben az írásokban valami, ami elüt a többi észti népekétől. Szinte minden sorából kiérzik az acsarkodó idegenekkel körülvevett kisnép tragikumája. S ebben még föltünőbbben rokonaink ök, mint nyelvükben. Hol a német földesurak, hol az orosz kozákok ellen lázonganak. Megható, ha egy maroknyi nép külön életet követel magának a népek kolosszusában. S az észtek meg is érdemlik ezt az emancipációt, mert nem szolgai másolói nagynépek irodalmának. Néha csak árnyalati differenciák vonnak határt köztük s valami eltérélyesedett nagyság géniusza között, de ez az egyetlen színtöbblet is elegendő ahhoz, hogy egy kis nép önállóságra való törekvését igazolja s egyszersmind fémjelezze is.

A szelekciót Csekey István végezte, akinek hozzáértésében méltán megbízhatunk s így nem kell attól tartanunk, hogy a hat író közé olyanok is kerültek, akik csak hivatalosan reprezentálják az észti irodalmat. (Például a magyar irodalom hivatalos nagyságai, akiket főként külföldi kiábrándításokra tartogatnak, nem minden esetben azonosak a valóságos irodalmi nagyságokkal.) De maguk az írók is helyt állanak magukért, akik izes realizmusukkal különösen alkalmasak arra, hogy egy számunkra ismeretlen világra földerítő fényt vessenek. Az egy Tugles kivételével, akinek stilustörekvései épen a realizmusra való visszahatásaként az impresszionizmus s homályos szimbolizmus felé kanyarodtak, valamennyien a polgári és paraszti élet megfigyelői. Az előbbi színes ecsetelésében Metsanurk igazi mester, akinek frappáns ötletei vannak s ami elég ritka az észti irodalmakban, még élcelődni is szeret saját figuráival. Valóban ő az egyetlen, akinek humora van, de ő is hat legkevesbé észtiakian. Igaz ugyan, hogy a polgár mindenütt egyforma. Albert Kivikäs sem olyan szemérmes, mint általában az észtiak s ha nem csalódunk, talán ő az egyetlen, aki az elnyomókkal szemben határozottan is állást mert foglalni. A *Lápvirágok* novellái bátrak s erősen tendenciózusak ott, ahol az uralkodó osztályról kell akár implicate, akár explicite véleményt mondani. Gailit talán a legnyersebb tehetség közöttük. Tele van erővel s durván, robusztusan mintázza meg alakjait. A *Tenger* halászaí félelmesei a maguk ősemeri igazságában s Kuppelvaar irgalmatlan önzése, minden szentimentalizmus nélküli praktikussága különös világot vet a föld fanatikus rabszolgájára. Tammsaare regénye kedves, talán megható, de néhol igazán csak egzotikumával hat. Figurái, ha elevenek is, kevésbé indokoltak, aminthogy az egész regényről nehéz volna megállapítani, hogy miért is fródott. S mi a ráció abban, hogy a hős félvak s hogy mennyire tipikus egy véletlen baleset áldozata akár az észtek között, akár pedig bárhol a világon... Eduard Wilde regénye, a *Hegyalvi tejesember* már egészen más. A földesúr figurája, töprengésében, agglegényes skrupulózításában szinte oroszosan nagyszerű. Nem beszélve az öregedő férfi tragédiájáról, mely meg-rázóan szólal meg Prillup alakjában. Ez annyira szép, hogy érdemes elmondani, miről is van szó. — A földesúr megkívánja öreg zsellérje fiatal második feleségét s bizonyos előnyös, anyagi természetű szerződés ígéretével arra akarja rávenni az öreg férjet, hogy ossza meg vele az asszonyt. A zsellér először nevet az ajánlaton, de mert világéletében csak nyomorgott, kezdi nyugtalanítani

a meggazdagodás lehetősége s lassan kezdi gyúrni az asszonyt, hogy legyen a földesúr szeretője. Az asszony persze hallani sem akar róla. Eszelős, játékos nő ez a Mari, s irtózik a tisztátalan dolgoktól. A paraszt lassan mániákusa lesz az elképzelt vagyonnak s ráolvasástól kezdve az üttegelésig mindent ekkövet, hogy feleségét „jó útra“ térítse. Mari nem megy. Hónapok ádáz harca után, aztán mégis rááll. A zsellér ekkor megdöbben. Lelke mélyén valahogyan bízott abban, hogy Marit hiába noszogatja. Most megijed s elveszti erkölcsi bázisát. Otthona idegenül hat s a szerződés révén biztosított jövedelem sem jelent számára annyit, mint ahogy elképzelte. A végén megfagy... — Ez a Wilde finoman bonyolítja a szálakat s dolgok elhallgatásában, mondanivalók halogatásában a legészakibb. Kár, hogy a fordítás nem teljes, ha lényegtelen rész is az, ami hiányzik.

Kner Izidor érdemeit ezúttal is hangsúlyoznunk kell, mert a könyvek szépsége az ő ízlését dicséri. Fordítás tekintetében újból csak szegedinek kell ítélnünk a pálmát, mert érzésünk szerint Virányi Elemér nyelve sokkal maibb, frissebb és hajlékonyabb, mint Bán Aladáré, aki nem tudni mi okból, nagy előszeretettel használja szövegében a félmult időt, ami tekintettel arra, hogy ezek az írók egytől-egyig maiak, egyáltalában nem indokolt. S Virányi utószavai is sokkal szélesebb áttekintést nyújtanak (s ez a céljuk!), mint Báné, aki néha szinte önképzőköri sablonokkal akarja jellemezni íróit.

(Szeged.)

Berczeli A. Károly.

TIGRISEK ÉS FIATALOK.

Szemelvények Berczeli A. Károly „Tigrisek és Fiatalok” c. drámájának (Magyar Téka I. 1.) kritikáiból. (V. 8. Széphalom, 1933: 21.)

Berczeli két darabja többet ér, mint a színrekerült magyar munkák javarésze... Mindkét darab távol áll a nálunk még mindig virágkorát élő naturalizmustól. Berczeli nem alakokat ad, nem a valóságból kiragadott helyzeteket, hanem élő problémák kvintesszenciáját. Időtlenül... Ez az időtlenség, helyesebben, az időbeli sűrítés ad mélyebb zengést szavainak s ez tárgítja néha megdöbbenően szélessé gondolatait. — Ifj. Grandpierre Emil (*Erdélyi Helikon*.)

Berczeli A. Károly drámái formában sem futnak szokott sineken. Mindkét darabban irreális mozzanatok vannak s szerkezetük sem azzal az elunt olajos technikával forog... A megszokott drámai alakítást itt nem találjuk... — Kardos László (*Nyugat*).

... jól esik a szerző örök fiatalságából fakadó, általános emberi jósága, vagy legalább is jóra való törekvése... S ez a vágy újcsgengésű nyelvének erejével szépen érvényesül. A gondolatok és tételek lázas, különös ritmusán túl nyelvének is meg van ez a lázas, különös ritmusa... — Dénes Tibor (*Korunk szava*).

... darabjai érdesen bizonytalankodnak... a zsenikölykedzés határán... nem meséjük van, hanem velejük s figurái tulajdonkép annak a több embernek megszemélyesedései, kik egy meghasonlott fiatal kebelben laknak és tépik egymást... — Ignotus (*Magyar Hirlap*).

Egészen furcsa levegőjű, megkapóan érdekes írás ez. Mélyre vájkáló szatira..., amely a társadalom fonákságait mutatja be görbe tükörben, karikatúráig torzítva. Swiftien fölényes gúnnyal megírt ember-tragédiája. — (*Literatura*).